

ook Van Goinga rekening heeft te houden. Daaraan valt niet te ontsnappen. Daarom is het jammer dat ze I. H. van Eeghen verwijt te snelle conclusies te trekken over de commissiehandel op grond van het archief Luchtmans. Buitengewoon interessant is de studie over de ontwikkeling van de aucties onder boekverkopers, een verschijnsel dat reeds in de zeventiende eeuw voorkwam maar dat later schering en inslag werd. Van Goinga laat haarfijn zien hoe noodzakelijk deze aucties waren en welke rol ze speelden met name in de economische crisisperiodes (123 vlg.). Zo werden deze aucties, die in Amsterdam verboden waren, door Amsterdamse uitgevers buiten de stad georganiseerd. De ontwikkeling van de ramsj en van het antiquariaat levert eveneens vernieuwende gedachten over de levensstadia van het boek. Op het eerste gezicht kunnen de twee laatste studies, over de commerciële leesbibliotheken en de leesgezelschappen, excentriek lijken. Van Goinga laat echter zien hoezeer deze nieuwe distributievormen van het boek met de voorgaande onderwerpen nauw verbonden zijn. Op basis van deze voorstudies en van een rijke secundaire literatuur stelt Van Goinga voor een periodisering van de geschiedenis van de boekhandel in de Republiek. Van 1725 tot 1730: groei; 1730-1748: bloei; 1748-1750: crisis; 1750-1765: stilstand; 1765-1770: hernieuwde groei; 1770-1785: nieuwe bloei; tot 1805: teruggang (296). Over deze strenge periodisering valt te twisten. Wèl getuigt het van moed zoiets ontworpen te hebben. Voor de leesrevolutie die in de tweede helft van de achttiende eeuw plaats zou hebben gevonden vindt Van Goinga vooralsnog geen tastbaar bewijs in de bronnen rond de boekdistributie. Om deze hypothese werkelijk te toetsen, concludeert ze, is verder onderzoek nodig. En daarmee wordt het vermogen en het onvermogen van dit boek zichtbaar. Omdat er nog geen algemene geschiedenis van de boekhandel in de Republiek bestaat, verrichten onderzoekers voorstudies. Maar langzamerhand zijn deze voorstudies zo ver gevorderd, zijn zoveel verkenningen gedaan, dat onderzoekers de neiging hebben algemene conclusies te trekken. Het boek van Van Goinga is daar een goed voorbeeld van: op grond van voortreffelijke deelstudies trekt de auteur algemene conclusies die ze meteen ontkracht door te stellen dat nieuwe deelstudies nodig zijn om te bewijzen wat ze net al bewezen heeft. Uit deze cirkelredenering bestaat slechts één uitweg: een moedige poging wagen een geschiedenis van de Nederlandse boekhandel in de Moderne Tijd te schrijven. Als deze poging even vlot als het boek van Van Goinga geschreven zou worden, zou de Nederlandse historiografie een significante stap vooruit hebben gedaan.

Christiane Berkvens-Stevelinck

D. Jansen, *Omwille van een gezegend eiland. Het leven van jhr. D. F. van Alphen tot 1816* (Westervoort: Uitgeverij Van Gruting, 2001, 255 blz., €20,42, ISBN 90 75879 121).

Daniël François van Alphen (1774-1840) was de zoon van de kinderdichter en advocaat Hieronymus van Alphen. In 1791, op zeventienjarige leeftijd, meldde hij zich na een mislukte studie in Leiden aan als marinecadet op het fregat de 'Amazone', dat betrokken zou worden bij de defensie van de Indische Archipel. Hij was net een jaar luitenant-titulair, toen de Bataafse Revolutie in 1795 een einde maakte aan zijn carrière op zee. Om in dienst te kunnen blijven, was hij namelijk verplicht om trouw te zweren aan de Bataafse Republiek en dat ging de oranjegezinde Daniël te ver. Hij trad daarop in dienst bij de VOC en werd onderkoopman bij het gouvernement van de Noordoostkust van Java. Daar verrichtte hij verschillende administratieve bezigheden, waaruit hij — na betaling van 500 rijksdaalders ambtsgeld — zijn inkomsten putte in de vorm van een rechtmatig aandeel.

Een jaar later trouwde hij met een jonge weduwe, Jeanne Guillemine van Campen Aelmans.

Zij zouden tussen 1799 en 1808 vijf kinderen krijgen. Inmiddels werkte Daniël in Semarang, waar hij in 1800 was bevorderd tot secretaris van politie. In deze hoedanigheid maakte hij deel uit van de Raad van Politie en raakte hij bekend met de politiek-bestuurlijke taken. In 1801 verkreeg hij het ambt van administrateur en tweede man in de Politieke Raad van Soerabaja. Hiervoor had hij 1200 rijksdaalders aan ambtsgeld betaald, maar de mogelijkheden om zich — al of niet legaal — te verrijken, waren talrijk.

Een incident met de Engelsen bij Grisse, ten noorden van Soerabaja, leidde echter tot het einde van zijn lucratieve baan. Als vertegenwoordiger van de Raad van Politie raakte Van Alphen betrokken bij onderhandelingen met de Engelse bevelhebber Edward Pellew, die aanbod om af te zien van vernietiging van vloot en voorraden in ruil voor overgave. De Nederlanders, die weinig keus hadden, kozen eieren voor hun geld en capituleerden. De nieuwe gouverneur-generaal Daendels vatte de gebeurtenis echter op als een laffe, anti-Franse actie. Hij ontnam de Raad van politie alle militaire competentie en ontsloeg de betrokken ambtenaren. Na deze affaire hield Van Alphen het leven in de Oost voor gezien. Met het neutrale Amerikaanse schip de 'Indiana' aanvaardde het gezin Van Alphen op 8 augustus 1808 de reis naar Nederland. Onderweg overleed Jeanne van Alphen aan de gevolgen van een ziekte. De kinderen werden tijdens een tussenstop in Baltimore bij kennissen achtergelaten, tot het gevaar van de Napoleontische oorlogen geweken zou zijn. Terug in Nederland hertrouwde Daniël al snel met zijn jongste schoonzusje Louise en kreeg hij in de daarop volgende jaren nog eens tien kinderen. Java liet hem niet los. Als rechtgeaard orangist nam hij in Londen met een aantal andere oud-Indiëgangers nog deel aan enige mislukte diplomatieke besprekingen om Java aan de Franse overheersing te onttrekken. Overigens niet zonder eigenbelang: hij wilde zijn in de Oost verdiende vermogen ook veiligstellen.

In 1815 werd Van Alphen door koning Willem I in de adelstand verheven. In datzelfde jaar werd hij lid van de Tweede Kamer. Hij zette zich in die hoedanigheid in voor de economische belangen van Java. Koloniaal bezit beschouwde hij als een legitiem middel om de schatkist van Nederland te vullen.

Derk Jansen schreef deze studie in het kader van zijn doctoraalscriptie, op verzoek van de Stichting Van Alphen en de Ludovica Stichting, die beide worden beheerd door afstammelingen van de hoofdpersoon. Het boek bevat ook nog de tekstuitgave van een reisjournaal dat Van Alphen bijhield toen hij repatrieerde.

Anders dan de titel doet vermoeden, is dit geen biografie. Het beschikbare materiaal was daarvoor ontoereikend, aldus de schrijver. Misschien is het om die reden, dat er in een poging om toch nog zoveel mogelijk over Van Alphen te schrijven, van alles met de haren is bijgesleept wat maar enigszins bruikbaar was. Daarbij zet Jansen hem ook nog eens kritiekloos neer als een bekende held met het karakter van een heilige. De tijdgenoten en politieke gebeurtenissen om Van Alphen heen, die om de biografische leemte op te vullen, uitgebreid worden beschreven en verklaard, zijn interessanter, maar leveren toch weinig nieuws op. Het resultaat is een enigszins opgeblazen geheel. Over de doden niets dan goeds; dat is prettig voor de nazaten.

Rose Marie Schenkels

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

G. Harinck, H. Krabbendam, ed., *Breaches and bridges. Reformed subcultures in the Netherlands, Germany and the United States* (VU studies on protestant history IV; Amsterdam: VU Uitgeverij, 2000, 166 blz., ISBN 90 5383 695 0).

In Nederland verkreeg de Hervormde Kerk in 1816 een Reglement van koning Willem I. Uit protest tegen deze kerkorde en uit de wens terug te keren naar de Dordtse kerkorde van 1618, ontstonden met de Afscheiding van 1834 de (Christelijk) Gereformeerde Kerken in Nederland. De lidmaten van deze gemeenten stonden in Nederland bloot aan wat bijna vervolging genoemd kan worden. Vanaf 1847 emigreerden daarom vele gereformeerden naar Amerika, waar zij zich vestigden in Michigan in het Midwesten, vooral in Grand Rapids en het door hen gestichte Holland.

In 1998 werd over deze Nederlands-Amerikaanse geschiedenis een conferentie gehouden in Kampen, waarvan de voorliggende bundel de bijdragen bevat. In 'Bridging the breaches. An Introduction' (9-13) geven de redacteurs George Harinck en Hans Krabbendam de centrale vragen aan. Tussen Nederland en de Verenigde Staten zijn bruggen blijven bestaan, maar ook breuken ontstaan. En binnen de Amerikaanse gemeenten ging en gaat het debat over assimilatie dan wel behoud van eigen cultuur. Al vroeg, in 1850, sloten de gereformeerden in de Verenigde Staten zich aan bij de Reformed Church in America (RCA). Maar reeds in 1857 scheidden enkele gemeenten zich af van deze naar hun mening te liberale kerk: de Christian Reformed Church (CRC). Deze gereformeerde gemeenten sloegen vervolgens weer een brug naar de Nederlandse broedergemeenten.

De bundel stelt over het algemeen teleur. De meeste bijdragen zijn zo kort dat zij niet verder komen dan algemeenheden. De vergelijking met Duitsland, waarvan de titel gewag maakt, blijft marginaal.

Toch zijn enkele artikelen het vermelden waard. In 'True Brothers. The Netherlandic origins of the Christian Reformed Church in North America, 1857-1880' (61-83) geeft Robert P. Swierenga na een heldere beschrijving van de Amerikaanse afscheiding van 1857 aan de hand van statistieken een beeld van de Nederlandse achtergrond van de ontwikkelingen in de gereformeerde Amerikaanse kerk. Hij concludeert dat een significante meerderheid van de leden van de CRC afkomstig is uit Zeeland en Noord-Nederland, de meer conservatieve provincies. In de Verenigde Staten bestaan zowel de RCA als de CRC in meerderheid uit hervormden. Pas later ontwikkelt de CRC zich tot een buitenpost van de Afscheiding aan de andere kant van de Atlantische Oceaan.

Melis te Velde plaatst in zijn bijdrage 'The Dutch background of the American Secession from the RCA in 1857' (85-100) kanttekeningen bij gelijklopende conclusies van Swieringa in diens vroegere werk. Het merendeel van de gereformeerden stond slechts officieel geregistreerd als Nederlands hervormd, met name in de periode van discriminatie in Nederland. Daarnaast acht Te Velde niet de regionale maar de plaatselijke herkomst van doorslaggevend belang voor het analyseren van de mentaliteit van de gereformeerden en christelijk gereformeerden in Amerika; vooral de geschiedenis van de kerkelijke gemeente in Nederland speelt daarbij een belangrijke rol. Andere relevante factoren zijn onder meer familierelaties en het tempo van assimilatie aan de Amerikaanse cultuur. Precies deze kanttekeningen kunnen interessante invalshoeken voor nader onderzoek vormen.

Herbert J. Brinks, 'Henry Beets (1869-1947). Historian of the Christian Reformed Church' (125-140), analyseert leven en werk van Beets, die beschouwd wordt als de eerste kerkhistoricus